

КОНЦЕПТ *SADNESS/CYMU* СУЧАСНИЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

*У статті розглянуто особливості номінації негативного базового емоційного концепту *SADNESS / CYMU* у прозових творах сучасних американських письменників та запропоновано класифікацію засобів вербалізації цього концепту в сучасному американському варіанті англійської мови.*

Ключові слова: емоційний концепт, засоби вербалізації емоційного концепту.

У межах сучасної антропоцентричної парадигми все частіше спостерігається міждисциплінарний підхід до вивчення людини у зв'язку з явищами мови та мовлення. Зокрема, емоційна сфера людини та способи її вербалізації, які стали об'єктом численних досліджень у зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці (М. О. Красавський, В. І. Шаховський, В. Ю. Апресян та Ю. Д. Апресян, А. Вежбицька, А. М. Манзій, І. А. Аскерова, О. О. Борисов та ін.) призвели до виокремлення нової галузі мовознавства – емотіології, ключовим поняттям якої є емоційний концепт.

Загальноприйнятим є тлумачення емоційного концепту як «етнічно, культурно зумовленого, складного структурно-семантичного, як правило, лексично та / або фразеологічно вербалізованого утворення, яке базується на понятійній основі, охоплює

окрім поняття, образ та оцінку, та функціонально замінює людині в процесі рефлексії та комунікації безліч однопорядкових предметів (в широкому сенсі слова), які викликають пристрасне ставлення до них людини» [4, с. 49]. Серед наявних класифікацій мовних засобів на позначення емоцій (номінанти, дескриптори, та експліканти емоцій [6, с. 75–77]; «лексика емоцій» та «експресивна лексика» [5, с. 5]; прямі та непрямі номінації емоцій [6, с. 6]) дослідники оперують у своїх дослідженнях найчастіше класифікацією, запропонованою російським емотіологом В. І. Шаховським. На думку В. І. Шаховського, засоби вербалізації будь-якого емоційного концепту охоплюють наступні: номінанти емоцій (*гнів, страх* і т. ін.), дескриптори (*почервоніння обличчя, сильне серцебиття* і т. ін.) та експліканти (*козел* (про людину), *ой* (вигук) і т. ін.) [6, с. 75-77]. Однак, не зважаючи на значну кількість праць, присвячених засобам вербалізації емоційних концептів, актуальними залишаються все ж таки проблеми мовної реалізації окремих емоційних концептів з урахуванням соціально-культурних аспектів у художньому дискурсі.

Стаття має на меті проаналізувати засоби втілення концепту SADNESS / СУМ у сучасному американському варіанті англійської мови. Для досягнення цієї мети у статті поставлено та послідовно вирішено такі завдання: описано психофізіологічні особливості емоції суму; запропоновано класифікацію емотивної лексики на позначення концепту SADNESS / СУМ та встановлено перцептивні й метафоричні образи, з якими асоціюється концепт SADNESS / СУМ у сучасній американській мовній картині світу.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що наше дослідження відповідає сучасним тенденціям лінгвістичних досліджень у сфері концептуалізації емоцій та робить внесок у подальше дослідження засобів вербалізації емоційних концептів за допомогою текстоцентричного методу.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що одержані результати можуть бути використані у викладанні курсів загального мовознавства, лексикології англійської мови, теорії та інтерпретації тексту.

Психологічна наука виокремлює сум як негативну базову емоцію, яка має універсальні мімічні прояви [3, с. 55]: внутрішні кінчики брів підняті та зведені до перенісся; повіки, голова, кутики рота опущені; обличчя бліде [3, с. 198].

Контекстуальний аналіз засобів вербалізації концепту SADNESS / СУМ у сучасних американських прозових творах встановив існування диференціації між ними за основними семантичними ознаками: «емоційний стан суму», «причина емоційного стану суму», «невербальна реакція в емоційному стані суму» та «вербальна реакція в емоційному стані суму». У зв'язку із зазначеним пропонуємо наступну класифікацію емотивної лексики на позначення емоційного концепту SADNESS / СУМ у сучасному американському варіанті англійської: номінації емоційного стану суму та його причин, номінації невербальних та вербальних реакцій людини у стані суму.

Номінації емоційного стану (ЕС) суму прямо називають емоцію суму, відтак, констатуючи її переживання персонажами прозових творів, та репрезентовані в матеріалі дослідження чотирма частинами мови: іменниками, прикметниками, прислівниками та дієсловами. Наприклад: *The man paused, his grief almost tangible*

[7, с. 598]; «*What is it? You look sad*» [9, с. 212]; «*At least he invited you*», *Maggie said ruefully* [14, с. 205]; *They bemoaned the moment but relished the fact that they'd had a great streak going* [8, с. 70]. Серед номінацій ЕС суму вербалізація концепту SADNESS/СУМ здійснюється найчастіше за допомогою прикметників (40,27 %) та іменників (38,25 %), найрідкіше – за допомогою дієслів (11,41 %) та прислівників (10,07 %). Найбільшу частотність вживання має іменник *pain* та прикметник *sad* (31 та 28 слововживань відповідно). Однак, на відміну від *pain*, лексема *sad* перебуває в мінімальній залежності від контексту. Порівняймо: *Now he was lying there cold on stone, the expression of pain on his face reserved only for those who die completely alone* [13, с. 62]; *There was pain, but Rochester's knuckles probably felt worse* [8, с. 205]; *Quinn looked sad when they went to bed that night* [14, с. 158]. У першому прикладі іменник *pain* вказує на горе для будь-кого померти на самоті; у другому – на фізичний біль від травми. У третьому прикладі прикметник *sad* характеризується нейтральністю свого значення та позначає звичайне відчуття суму, так само як і похідний від нього іменник *sadness*, який виступає іменем концепту СУМ / SADNESS у сучасному американському варіанті англійської мови.

Номінації причин емоційного стану (ПЕС) суму прямо називають джерело, яке викликає емоцію суму та представлені в сучасних американських прозових творах іменниками, прикметниками, дієсловами та прислівниками. Серед номінацій ПЕС суму мовна реалізація концепту SADNESS / СУМ здійснюється переважно за допомогою прикметників (52,04 %), дещо менше – іменників (34,69 %); дієслова (11,41 %) та прислівники (1,02 %) зустрічаються рідко. Позначувані цими лексемами причини емоційного стану суму є контекстно залежними та неоднорідно розподіленими у підвибірках. Основні причини суму в сучасній американській мові охоплюють наступні: а) розлука з близькою людиною: *No matter how painful for both of them, he had to leave her* [14, с. 34]; б) смерть людини: «*A sudden heart attack*», *Mrs. Brewster said. «How very sad. General Kennard Nash was a servant to his nation. Missed by his friends»* [10, с. 400]; в) крах надій: *As Langdon stared at the list, another disheartening thought occurred to him. The title of the sculpture he was looking for might not even contain the word Fire* [7, с. 374].

Номінації невербальних реакцій (НР) людини у стані суму позначають симптоми емоції суму. Враховуючи існуючі класифікації невербальних засобів спілкування у психології [11, с. 122] та лінгвістиці [1, с. 60], а також наявні у психологічній та лінгвістичній науках класифікації невербальних компонентів емоційного реагування [2, с. 453–455; 4, с. 69], номінації НР людини у стані суму можуть бути поділені на три групи: а) ті, які позначають вегетативні симптоми суму, наприклад: *hardly sleep at night; be pale; have tears in one's eyes; be numb with grief; to shiver*; б) ті, які позначають акустичні симптоми суму: *ask in a whisper; let out a scream of anguish; cry endlessly; to sob*; в) ті, які позначають оптико-кінестетичні симптоми суму, наприклад: *look as though someone died; shrug sadly; with one's head down; drop on one's knees*. У межах кожної групи виокремлюємо моносегментні та полісегментні номінації НР у стані суму. Відтак, серед поданих вище прикладів моносегментні НР у стані суму становлять лексеми: *to shiver* та *to sob*; решта словосполучень репрезентують полісегментні номінації НР у стані суму. При цьому, осмислення концепту

SADNESS / СУМ у сучасному американському варіанті англійської мови здійснюється найчастіше через три перцептивні образи: 1) СЛІЗОЗИ НА ОЧАХ: *Tom got control of himself and looked up, eyes watering* [12, с.104]; 2) РИДАННЯ: *She blew him a kiss as the cab pulled away, and as soon as they were out of sight of the boat, she was engulfed in sobs...* [14, с. 201]; 3) ЗІТХАННЯ: *Without warning, the vault let out a pained sigh* [7, с. 377].

Номінації вербальних реакцій (ВР) людини у стані суму виражають емоційний стан суму у процесі комунікації та репрезентовані вигуком *Oh*, вигуківими утвореннями *Oh, God; God; it cannot be; no; Oh, no*. Наприклад: *Finally she dropped to her knees. «No!» Brooke Thayer screamed* [13, с. 90]; *«God, grant me strength to accept those things I cannot change»* [7, с. 197]; *...trying to purge his soul of the pain brought on by a vile truth he had just learned. It cannot be! he had screamed* [7, с. 579]. Найчастотнішою серед них вербальною реакцією у стані суму, яка використовується сучасними американськими авторами у персонажному мовленні, є вигук *no*.

Метафоричне вираження концепту SADNESS/СУМ в матеріалі дослідження вказує на те, що осмислення концепту SADNESS/СУМ в сучасній американській мовній картині світу здійснюється найчастіше через 2 метафоричні образи: 1) СУМ – це АГЕНС, тобто жива істота: *Raw hurt etched the girl's innocent young face* [9, с. 122]; та 2) СУМ – РІДИНА, коли концепт SADNESS / СУМ співвідноситься з рідким станом речовини: *It filled him with sadness and made gooseflesh run up the soft insides of his arms* [12, с. 399].

Аналіз частотності вживання засобів вербалізації концепту SADNESS / СУМ показав, що реалізація цього емоційного концепту в сучасному американському варіанті англійської мови здійснюється найчастіше за допомогою номінацій ЕС суму. Це вказує на пріоритетне значення інформаційного складника у структурі концепту SADNESS / СУМ у сучасній американській мовній картині світу.

Отже, номінація ЕС суму в сучасних американських прозових творах здійснюється найчастіше за допомогою іменника *pain* та прикметника *sad*, а похідний від останнього іменник *sadness* виступає іменем концепту СУМ / SADNESS у сучасному американському варіанті англійської мови. Лексеми-номінації ПЕС суму перебувають у залежності від контексту та найчастіше позначають три причини суму: розлука з близькою людиною; смерть людини; крах надій. Осмислення концепту SADNESS / СУМ здійснюється в сучасному американському варіанті англійської мови через три перцептивні образи: СЛІЗОЗИ НА ОЧАХ, РИДАННЯ, ЗІТХАННЯ. У процесі комунікації емоційний стан суму виражається, як правило, за допомогою вигуку *no*. Концепт SADNESS / СУМ асоціюється в сучасній американській мовній картині світу найчастіше з двома метафоричними образами: СУМ – АГЕНС, СУМ – РІДИНА.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у проведенні порівняльного аналізу засобів мовного вираження базових емоційних концептів у художньому дискурсі.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій. – [3-тє вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
3. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
4. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах : монография / Н. А. Красавский. – М. : Гнозис, 2008. – 374 с.
5. Манзій А. М. Емоційна лексика у сучасній німецькій мові : структура, семантика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. М. Манзій. – Чернівці, 2008. – 19 с.
6. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : [монография] / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
7. Brown D. Angels and Demons : a novel / Dan Brown. – London : Corgi Books, 2001. – 620 p.
8. Cohen H. Promise Me : a novel / Harlan Cohen. – New York : A Signet Book, 2007. – 504 p.
9. Gregory J. The Book of Names : a novel / Jill Gregory, Karen Tintori. – New York : St. Martin's Paperbacks, 2008. – 341 p.
10. Hawks J. T. The Dark River : a novel / John Twelve Hawks. – [1st ed.]. – New York : Vintage Books, 2008. – 414 p.
11. Hewstone M. Psychology / Miles Hewstone, Frank D. Fincham, Jonathan Foster. – Malden : BPS Blackwell, 2005. – 561 p.
12. King S. Cell : a novel / Stephen King. – New York : Pocket Star Books, 2006. – 450 p.
13. Patterson J. The Quickie : a novel / James Patterson, Michael Ledwidge. – [1st ed.]. – New York ; Boston : Grand Central Publishing, 2008. – 357 p.
14. Steel D. Miracle : a novel / Danielle Steel. – New York : A Dell Book, 2006. – 225 p.

Shumeiko O. V. Concept SADNESS in Modern American English

The article deals with the peculiarities of nomination of the negative emotive concept SADNESS in prosaic works by modern American writers. The classification of the means of verbalization of this concept in modern American English is proposed in the article.

Key words: emotive concept, means of verbalization of the emotive concept.

Шумейко О. В. Концепт SADNESS/ПЕЧАЛЬ в современной американской языковой картине мира.

В статье рассматриваются особенности номинации негативного базового эмоционального концепта SADNESS/ПЕЧАЛЬ в прозаических произведениях современных американских писателей и предлагается классификация средств вербализации этого концепта в современном американском варианте английского языка.

Ключевые слова: эмоциональный концепт, средства вербализации эмоционального концепта.